

O NOUĂ LEGE – O NOUĂ PERSPECTIVĂ PENTRU PROTEJAREA PATRIMONIULUI ARHEOLOGIC DIN REPUBLICA MOLDOVA

Sergiu Musteață

După o perioadă de lungi dezbateri Republica Moldova are în sfârșit o lege în domeniul protecției patrimoniului arheologic. O primă versiune a proiectului de lege a fost elaborată de către un grup de arheologi încă în anul 2005 și timp de cinci ani a circulat în mediile civil, academic și chiar politic¹. În anul 2009 inițiativa de actualizare și promovarea a proiectului de lege a fost preluată de Asociația Națională a Tinerilor Istorigi din Moldova care a cooptat atât autorii primului proiect cât și alți arheologi din țară și de peste hotare reușind în final să propună Ministerului Culturii o versiunea actualizată și adaptată la cerințele contemporane². Nu știm cum se întâmplă în cazul altor proiecte de lege, dar proiectul nostru a beneficiat de feedback-uri importante ale unor colegi din SUA, Germania, România etc.³.

Legea privind protejarea patrimoniului arheologic a fost votată unanim, inclusiv de către fracțiunea comunistă, de către Parlamentul Republicii Moldova pe 17 septembrie 2010 și promulgată prin Decretul președintelui republicii din 24 noiembrie același an⁴. Legea intra în vigoare în trei luni după publicarea în *Monitorul Oficial* din 3 decembrie 2010⁵. Astfel, începând cu 3 martie 2011 Republica Moldova are un nou regim de protejarea a patrimoniului arheologic.

¹ Autorii primului proiect: S. Musteață, E. Sava și Gh. Postică.

² Cu sugestii importante pe marginea proiectului de lege au venit O. Munteanu, I. Tentiuc, V. Vornic, V. Kavruk etc.

³ Aducem mulțumiri și pe această cale colegilor de peste hotare pentru sugestiile lor pe marginea proiectului de lege – Pauh Shackel, Barbara Little, Uzi Baram (SUA), Friederich Lüth, Alexandru Popa (Germania), Vasile Chirica, Vitalie Josanu, Viorica Crișan, A.A. Rusu, Eugen Teodor (România) etc.

⁴ Decret pentru promulgarea Legii privind protejarea patrimoniului arheologic, Președintele interimar al Republicii Moldova Mihai Ghimpu, Nr. 642-V, 24 noiembrie 2010. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, Nr. 235-240, Anul XVII, 3 decembrie 2010, Art. 737, p. 8.

⁵ Lege privind protejarea patrimoniului arheologic (nr. 218 din 17 septembrie 2010). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, Nr. 235-240, Anul XVII (376-3773), 3 decembrie 2010, Art. 738, pag. 8-17.

Legea cuprinde 48 de articole structurate în XI capitole. În articolele 1 și 2 din capitolul I *Dispoziții generale* sunt stabilite obiectul actului normativ și date explicații pe marginea unui șir de noțiuni, cum ar patrimoniul arheologic, regim juridic general al descoperirilor și al cercetărilor arheologice, protejarea patrimoniului arheologic, cercetarea arheologică, perieghiza arheologică, cercetarea arheologică preventivă, cercetarea arheologică de supraveghere, cercetarea arheologică sistematică, cercetarea arheologică de salvare, expertiza arheologică, descoperire arheologică, descoperire arheologică întâmplătoare, tezaur arheologic/comoară, zonă cu potențial arheologic, zonă cu patrimoniu arheologic cunoscut și cercetat, zonă cu patrimoniu arheologic evidențiat întâmplător, sit arheologic declarat zonă de interes național, zonă cu patrimoniu arheologic reperat, zonă de protecție a siturilor arheologice, bază de date a siturilor arheologice, instituție de profil arheologic, finanțator al cercetărilor arheologice, arheolog profesionist, autorizație de cercetare arheologică. Deși la prima vedere pare a fi un capitol tehnic, acesta este unul foarte important deoarece definește șirul de noțiuni caracteristice domeniului și care sunt utilizate în lege care până nu demult erau deseori diferit interpretate de legiuitor și de organele de stat. În acest context am vrea să aducem un exemplu, prin punctul s) al art. 2, legea stabilește clar zona de protecție a siturilor arheologice ca fiind un spațiu cu regim special de protecție, stabilit perimetral în preajma sitului arheologic pe o lățime de la 50 la 200 m, în funcție de tipul și importanța obiectivului. Totodată, se delimitează pe o rază de 50 m de la locul descoperii, zona cu patrimoniu arheologic evidențiat întâmplător (p. 8, art. 5) și se instituie temporar, pentru o perioadă ce nu poate depăși 12 luni, regimul de protecție pentru bunurile arheologice în vederea cercetării lor și stabilirii regimului de protecție (p. 9, art. 5).

Capitolul II al legii (art. 3-11) stabilește caracteristicile și atribuțiile sistemului de protejare a patrimoniului arheologic și delimitează în ordinea lor ierarhică – Stat, Parlament, Guvern, Ministerul Culturii, Agenția Națională Arheologică, Autoritățile administrației publice locale, Academia de Științe a Moldovei, Autoritățile publice centrale, Persoanele fizice și juridice etc. O altă noutate a legii, de ordin structural, este fondarea sub egida Ministerului Culturii a Agenției Naționale Arheologice ca instituție publică specializată în domeniul politicilor de protejare și valorificare a patrimoniului arheologic. Astfel, din momentul intrării în vigoare ANA devine organul de stat cheie în domeniul ocrotirii

patrimoniului arheologic. Legea stabilește că de acum încolo toate proiectele de construcție sau de alt gen ce presupun intervenții asupra solului în zonele cu patrimoniu arheologic sunt avizate de către Ministerul Culturii în baza expertizei ANA (p. 7, art. 5). Legea obligă fiecare persoană care a descoperit întâmplător materiale arheologice sau administratorul terenului unde s-a făcut descoperirea să anunțe în termen de 48 ore administrația publică locală și să predea bunurile arheologice descoperite. Totodată, autoritatea publică locală este obligată să asigure paza descoperiri și să informeze oficial, în termen de cel mult 24 ore, Ministerul Culturii (p. 2, art. 4). În ceea ce privește regimul juridic al tezaurilor descoperite, legea obligă descoperitorul să le transmită în proprietatea statului în termen de cel mult 72 ore din momentul descoperirii (art. 11) cu păstrarea dreptului de recompensă prevăzut de Codul Civil al Republicii Moldova.

Același capitol stabilește și mecanismele de protejare a patrimoniului arheologic care includ procedura de descărcare de sarcină arheologică a unui teren cu patrimoniu arheologic și utilizarea lui doar după primirea certificatului de descărcare de sarcină arheologică eliberat de Ministerul Culturii, în baza propunerii ANA. Legea, la fel, stabilește necesitatea elaborării și aprobării de către Ministerul Culturii a normelor, standardelor și procedurilor arheologice în baza cărora instituțiile de profil arheologic își vor desfășura activitatea. O altă inovație a legii este introducerea noțiunii de „Cadastru arheologic” ca parte componentă a cadastrului bunurilor imobile din Republica Moldova chemat să reprezinte un sistem de evidență de stat a siturilor arheologice și a zonelor cu patrimoniu arheologic (art. 7). Un alt domeniu, foarte actual pentru economiile de piață, este cel al dreptului de proprietate asupra patrimoniului arheologic. Legea Republicii Moldova stabilește, în tradiția majorității țărilor europene, dreptul suprem al statului asupra patrimoniului arheologic, indiferent de tipul de proprietate asupra terenului în care acestea sunt situate sau din care au fost recuperate (p. 1, art. 8). Totodată, legea stipulează că dreptul de a dispune de terenuri cu patrimoniu arheologic imobil aflat în proprietate privată este exercitat de către proprietarul terenului, cu respectarea strictă a prevederilor prezentei legii (p. 7, art. 8). Terenurile cu patrimoniul arheologic din domeniul public al statului nu pot fi înstrăinate, dar pot fi date în folosință. În cazul terenurilor cu patrimoniu arheologic aflate în proprietate privată acestea pot fi vândute cu condiția anunțării prealabile a Ministerului Culturii,

dreptul de preemțiune a statului în procesul de vânzare-cumpărare și înștiințarea cumpărătorului despre responsabilitățile de protecție a patrimoniului arheologic (art. 9).

În finalul articolului 8 legea scoate în evidență un alt aspect, la fel de important, stabilind obligația de luare în evidență de stat a tuturor bunurilor arheologice imobile și mobile. Această prevedere este dezvoltată de punctul r) al art. 12 care obligă Ministerul Culturii să înregistreze și monitorizeze colecțiile private de bunuri arheologice. În această ordine de idei, sperăm că prin intermediul acestor prevederi legale vor fi elaborate mecanismele viabile de a combate fenomenele arheologiei ilegale și a traficului ilicit de antichități.

Legea stabilește un șir de obligații și pentru executorii de lucrări arheologice, cum ar fi respectarea unor termeni de cercetare de până la 12 luni în cazul descoperirilor întâmplătoare (p. 9, art. 5), respectarea normelor, standardelor și procedurilor cercetării arheologice etc. Deși, legea stipulează că aducerea terenului la condiția inițială revine finanțatorul cercetărilor arheologice (p. 3, art. 10), aceasta nu înseamnă că arheologii sunt scutiți de obligația de a aduce în ordine terenul cercetat.

Capitolul III este o continuare logică a celui anterior și vine să completeze atribuțiile autorităților publice centrale și instrumentele de lucru în domeniul protejării patrimoniului arheologic. Astfel, se specifică în detalii atribuțiile în domeniul protejării patrimoniului arheologic ale Ministerului Culturii, Comisia Națională Arheologică, Agenția Națională Arheologică și se specifică conținutul câtorva acte importante pentru managementul acestui domeniu – Repertoriul arheologic național, Registrul arheologic național și Registrul arheologilor din Republica Moldova. Ministerul Culturii direct lui prin instituțiile și structurile subordonate sunt responsabile de domeniul protejării patrimoniului arheologic pornind de la elaborarea politicilor, strategiilor și programelor naționale, până la coordonarea programelor anuale, eliberarea autorizațiilor de cercetare arheologică etc. (art. 12). Comisia Națională Arheologică este un organ consultativ pe lângă Ministerul Culturii care reprezintă autoritatea științifică în domeniu care are ca scop elaborarea unui șir de recomandări, expertize, avize etc., precum și atestarea specialiștilor pentru înregistrarea lor în Registrul arheologilor (art. 13). Agenția Națională Arheologică este o instituție publică autonomă, cu statut de persoană juridică distinctă și buget separat, subordonată

Ministerului Culturii care are ca scop realizarea politicii statului în domeniul protejării și valorificării patrimoniului arheologic. De fapt, ANA este organul executiv al politicilor naționale în domeniul arheologiei (art. 14). Repertoriul arheologic național cuprinde lista tuturor siturilor arheologice cunoscute pe teritoriul Republicii Moldova, inclusiv cele distruse și dispărute, iar Registrul arheologic național cuprinde lista siturilor arheologice existente, de importanță națională și internațională, incluse în Registrul monumentelor Republicii Moldova ocrotite de stat. În finalul capitolului III, legea stabilește componentele Registrului arheologilor din Republica Moldova, care cuprinde trei categorii de arheologi – profesioniști, specialiști și debutanți, atestați de Comisia Națională Arheologică.

Capitolul IV stabilește detalii privind atribuțiile autorităților administrației publice locale privind cooperarea lor cu organismele și instituțiile publice cu responsabilități în domeniul protejării patrimoniului arheologic, cu persoanele fizice și juridice, finanțarea cercetărilor arheologice în vederea descărcării de sarcină arheologică a terenurilor pe care se efectuează lucrări publice pentru care ei sunt ordonatori principali de credite etc. Primarul, ca reprezentat principal al administrației publice locale este obligat să dispună suspendarea autorizației de construcție și sistarea oricăror lucrări de construire/desființare a construcțiilor în cazul descoperirii vestigiilor arheologice și să anunțe în cel mult 48 de ore instituțiile abilitate ale Ministerului Culturii despre această descoperire etc. (art. 19).

Capitolul V al legii este dedicat conlucrării organelor de stat cu asociațiile și fundațiile obștești în domeniul protejării patrimoniului arheologic. Astfel, în cele patru articole sunt stabilite un șir de responsabilități ale Parlamentului, Guvernului, Ministerului Culturii și Asociațiilor obștești privind încurajarea, susținerea și participarea la procesele de elaborarea și implementare a politicilor de protejare și valorificare a patrimoniului arheologic al Republicii Moldova. Prin aceste prevederi legea încearcă să încurajeze implicarea activă a societății civile în domeniul dat.

Capitolul VI reglementează principale aspecte ale zonelor de interes arheologic prioritar care vizează dezvoltarea durabilă, finanțarea cercetării arheologice, a conservării, a restaurării și punerea în valoare a siturilor arheologice. Legea obligă autoritățile publice locale pe al căror teritoriu se găsesc zone de interes arheologic prioritar de a lua măsuri

administrative și tehnice pentru protejarea și punerea lor în valoare, elaborarea documentației de urbanism, precum și organizarea pazei speciale a acestora (art. 24-26).

Capitolul VII este dedicat cercetării, conservării și restaurării patrimoniului arheologic prin care se stabilesc pe de-o parte responsabilitatea statului de a elabora norme de cercetare, conservare și restaurare și pe de altă parte obligația persoanelor fizice și juridice. Totodată legea stabilește obligația instituțiilor responsabile de protejarea patrimoniului arheologic să inspecteze și să monitorizeze sistematic starea în care se află patrimoniul arheologic (art. 32). Legea obligă instituțiile de proiectare a tuturor tipurilor de lucrări în subteran și subacvatic să coordoneze proiectele respective la capitolul prezența/lipsa vestigiilor arheologice cu ANA și să prevadă, în caz de necesitate, în devizul de cheltuieli mijloacele necesare pentru salvarea vestigiilor arheologice aflate sub pericolul distrugerii (p. 2, art. 29).

Capitolul VIII are menirea să reglementeze exportul și importul bunurilor arheologice. Prin art. 36 se interzice exportul definitiv al bunurilor arheologice. Astfel, autoritățile vamale vor trebuie să fie mult mai precaute la tentativele de contrabandă cu bunuri arheologice, iar instituțiile de ordine să verifice atent activitatea magazinelor de anticariat și comerțul cu antichități. În schimb, legea permite exportul temporar al bunurilor arheologice mobile cu scopul efectuării lucrărilor de restaurare, de expertiză științifică și întreținere a relațiilor de parteneriat internațional în domeniul istoriei și culturii cu instituții de profil din alte țări (p. 2, art. 36). La rândul său, statul se angajează să ia sub ocrotirea sa bunurile arheologice importate temporar pe teritoriul Republicii Moldova (art. 38).

Capitolul IX stabilește modalitățile de finanțare a activității de protejare a patrimoniului arheologic printre care se numără finanțările de la bugetul de stat, din contul persoanelor fizice și juridice care stingheresc protejarea patrimoniului arheologic, din veniturile și donațiile organizațiilor care promovează proiecte de ocrotire a patrimoniului arheologic, din fondurile și donațiile unor persoane fizice și juridice, precum și din alte surse legale. În cazul proiectelor de construcții sau alte activități legate de subteran sau subacvatic care afectează patrimoniul arheologic cercetările se efectuează din contul organizațiilor interesate în lucrările respective (art. 40). Legea, la fel, permite darea în locațiune și arendă a siturilor arheologice, iar plățile pentru aceste contracte se depun

pe un cont special al ANA și se vor folosi doar pentru protecția, conservarea și restaurarea siturilor arheologice (art. 43). Legea revine la o idee mai veche privind crearea unui Fond de intervenții excepționale pentru salvarea siturilor arheologice, mărimea căruia se stabilește anual de către Guvern din bugetul de stat la propunerile Ministerului Culturii (art. 44). Actul normativ îndeamnă administrațiile publice locale să prevadă în bugetele lor anuale anumite sume necesare pentru finanțarea sau cofinanțarea lucrărilor de evidență, cercetare, punere în valoare, salvare, ocrotire, conservare și restaurare a siturilor arheologice situate pe teritoriile subordonate lor (art. 45). Deși nu există un mecanism clar, legea stipulează că statul va acorda înlesniri persoanelor fizice și juridice care produc ori procură din țară sau străinătate materie primă, materiale, utilaje și aparatură necesare pentru lucrările de evidență, cercetare, punere în valoare, salvare, ocrotire, conservare și restaurare a siturilor arheologice (art. 46).

Capitolul X este dedicat răspunderii pentru încălcarea prevederilor legii. Ținând cont de faptul că legea dată este una organică, ea stabilește doar o listă de situații pentru încălcarea cărora persoanele fizice sau juridice trebuie să poarte răspundere civilă, contravențională sau penală. Anume pentru acest fapt legea a și trezit critici în rândul specialiștilor. Însă, Ministerul Culturii are obligația, de rând cu alte instituții de stat, să vină cu propuneri către Parlamentul Republicii Moldova pentru modificarea Codului contravențional, Civil și Penal, în care să fie specificate clar măsurile de pedeapsă pentru fiecare situație prezentată în p. 1 al art. 47 din Legea privind protejarea patrimoniului arheologic. Oricum, în prezenta lege sunt stipulate câteva situații care lipseau în general în legislația moldovenească, cum ar fi interzicerea accesului neautorizat cu detectoare de metal sau alte aparate de teledetecție și utilizarea lor în zonele cu patrimoniu arheologic; comercializarea și deținerea neautorizată a detectoarelor de metal și a altor aparate de teledetecție; neprezentarea spre avizare la organele abilitate a proiectelor de construcții noi și alte amenajări care pot afecta patrimoniul arheologic etc.

Prin Dispoziții finale și tranzitorii (Capitolul XI) se stabilește termenul de intrare în vigoare al legii, în 3 luni din momentul publicării în *Monitorul Oficial al R. Moldova*, iar din acel moment, timp de 3 luni, Guvernul este obligat să creeze Agenția Națională Arheologică, va aduce actele sale normative în concordanță cu legea, va prezenta Parlamentului

propuneri privind aducerea în vigoare a legislației naționale în conformitate cu prezenta lege și va asigura executarea legii de către autoritățile administrației publice centrale și locale. Totodată, Ministerul Culturii este chemat ca în termen de 3 luni de la intrarea în vigoare a legii să elaboreze și să prezinte Guvernului spre aprobare Regulamentul privind organizarea și funcționarea Agenției Naționale Arheologice și va aproba un șir de acte normative: Regulamentul de organizare și funcționare a Comisiei Naționale Arheologice; Regulamentul privind cercetarea și expertiza arheologică; Regulamentul privind Repertoriul arheologic național; Regulamentul privind Registrul arheologic național; Regulamentul cadastrului arheologic; Regulamentul cu privire la evidența și clasarea patrimoniului arheologic; Regulamentul privind Registrul arheologilor din Republica Moldova; Registrul arheologilor din Republica Moldova; Codul deontologic al arheologilor din Republica Moldova și va crea Comisia Națională Arheologică (art. 48).

În final, prevederile Legii privind protejarea patrimoniului arheologic anunță o perspectivă optimistă. Însă cunoscând realitățile societății moldovenești, atât comunitatea academică, cât și societatea civilă trebuie să monitorizeze atent procesul de implementare a legii și să insiste asupra elaborării unui mecanism viabil și durabil de exercitarea a obligațiilor instituțiilor statului în domeniul ocrotirii patrimoniului arheologic. Legea este prea importantă și a fost așteptată prea mult timp ca după adoptarea ei să fie lăsată uitării cum s-a întâmplat cu Legea privind ocrotirea monumentelor din 1993, timp în care au fost distruse o mulțime de situri arheologice, iar starea de haos care domină trebuie stopată și pas cu pas să fie adusă pe făgașul legii și al atitudinii respectuoase a cetățeanului față de trecutul istoric.

Prin această lege Republica Moldova se aliniază statelor europene și își onorează angajamentele rezultate din aderarea la un șir de Convenții ale Consiliului Europei și UNESCO în domeniul ocrotirii patrimoniului cultural⁶. Totodată, adoptarea și implementarea acestei legi poate fi un imbold pozitiv și pentru celelalte domenii, care rămân a fi restanțieri la capitolul ajustarea legislației naționale prevederilor tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte de mai mulți ani.

⁶ Prin această lege se implementează, în primul rând, prevederile **Convenției europene pentru protecția patrimoniului arheologic** pe care Republica Moldova a semnat-o la 4.05.1998 și a ratificat-o pe 11.10.2001, în vigoare începând cu 22.06.2002.

A new Law – a new perspective for the archaeological heritage preservation in the Republic of Moldova

Abstract

In this paper the author is doing one of the first presentations of the Law of the Republic of Moldova on archaeological Heritage Preservation recently approved by the Parliament. Since 1993 we have a general Law on monument preservation, but there archaeological part is very poor developed. This is the first such Law in the legislation of Moldova and is done according to the European and International Convention which were signed last years by the Republic of Moldova. So, the Law content 48 articles concentrated in 11th chapters. In 1st chapter are presented the most important terms on the field: archaeological heritage, general juridical regime of the archaeological discoveries and research, etc. The 2nd chapter is devoted to the system and mechanisms of the archaeological heritage preservation. One of the most important parts of this chapter is the interdiction of using without permission the metal detectors. The 3rd chapter is dedicated to the responsibilities of the local and central public administration and working instruments in the field of archaeological heritage preservation. For first time in the Moldovan legislation is mentioned that the Ministry of Culture is obliged to register all private collections of the archaeological goods. The Law establishes foundation under the Ministry of Culture a new structure responsible for archaeological heritage reservation – National Archaeological Agency, as an executive body. Also, a very well described the content of the National Archaeological Repertory, the National Archaeological Register, and Register of the archaeologists as important documents which should be done by the Government as instrument for preservation policies. In the 4th chapter are presented the attributes of the local public administration in the field of archaeological heritage preservation. The 5th chapter is encouraging the cooperation of the state bodies with NGOs and non-profit foundations. The 6th chapter is giving details on the priority interest archaeological areas. The 7th chapter is describing the principles, norms and mechanism of the research, conservation and restoration of the archaeological heritage. The 8th chapter is establishing the rules and legal regime of the temporary export and import of the archaeological goods. The 9th chapter is devoted to the financial issues. The 10th chapter is accounting the situations of contraventions in the field of archaeological heritage which should be penalizing according to the Civil, Contravention and Criminal Codes of the Republic of Moldova. The last, 11th chapter content the final dispositions addresses to the Government and Ministry of Culture, which should in three months after the Law will be in force to found the National Archaeological Agency and a list of norms in the field. Also, it is establishing the term of

entrance in force of this law – in three month after publication in the Official Gazette of the Republic of Moldova (Monitorul Oficial). So, the new Law is giving a new opportunity for Moldovan society to improve the situation in the field of the archaeological heritage, to fight the black archaeology and illegal trafficking of antiquities, etc.